

ISBN 978-80-557-2081-4

9 788055 720814

Martin SKALOŠ – Ivana ŠOŠKOVÁ

Vývoj inštitútov súkromného práva (vybrané problémy)

umb
UNIVERZITA
MATEJA BELA
V BANSKEJ BYSTRICI

2023

Martin SKALOŠ – Ivana ŠOŠKOVÁ

**VÝVOJ
INŠTITÚTOV
SÚKROMNÉHO
PRÁVA
(VYBRANÉ
PROBLÉMY)**

 ELIANUM

UNIVERZITA MATEJA BELA V BANSKEJ BYSTRICI

Právnická fakulta

**VÝVOJ INŠTITÚTOV SÚKROMNÉHO PRÁVA
(vybrané problémy)**

Martin SKALOŠ – Ivana ŠOŠKOVÁ

Banská Bystrica, 2023

Vzor citácie: SKALOŠ, Martin – ŠOŠKOVÁ, Ivana: *Vývoj inštitútov súkromného práva (vybrané problémy)*. Banská Bystrica : Belianum. Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, 2023. 224 s. ISBN 978-80-557-2081-4.

© Autori:

Doc. JUDr. PhDr. Martin SKALOŠ, PhD.
kapitoly 1, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11

Doc. JUDr. Ivana ŠOŠKOVÁ, PhD.
kapitoly 2, 3, 4

Recenzenti:

Doc. JUDr. PhDr. Róbert JÁGER, PhD.
JUDr. Mgr. Vendulka VALENTOVÁ, Ph.D.

ISBN 978-80-557-2081-4
EAN 9788055720814

OBSAH

PREDHOVOR	7
1 POJEM A PRAMENE SÚKROMNÉHO PRÁVA	9
1.1 VEREJNÉ A SÚKROMNÉ PRÁVO	9
1.2 VZNIK A VÝVOJ SÚKROMNÉHO PRÁVA	12
1.2.1 Vývoj súkromného práva do vzniku Československa	12
1.2.2 Súkromné právo v Československu do polovice 20. storočia	13
1.2.3 Občiansky zákonník z roku 1950 a 1964	14
1.2.4 Súkromné právo po roku 1989	17
1.3 VÝPOČET PRAMEŇOV SÚKROMNÉHO PRÁVA	20
2 OSOBY AKO SUBJEKTY PRÁVA	24
2.1 PRÁVNÁ SUBJEKTIVITA FYZICKEJ OSOBY	26
2.1.1 Podmienky vzniku subjektivity	26
2.1.2 Zánik právnej subjektivity	27
2.2 SPÔSOBILOSŤ KONATŤ /konať s právnym účinkom/	30
3 MANŽELSKÉ PRÁVO	46
3.1 ZASNÚBENIE	47
3.2 MANŽELSTVO	49
3.2.1 Vznik manželstva	50
3.2.2 Manželské prekážky	55
3.2.3 Zánik manželstva	57
3.2.4 Práva a povinnosti manželov	60
4 OSVOJENIE	72
4.1 OSVOJENIE V RÍMSKOM PRÁVE	73
4.2 OSVOJENIE V UHORSKOM PRÁVE	74
4.3 VÝVOJ PRÁVNEJ ÚPRAVY OSVOJENIA V ČESKOSLOVENSKOM PRÁVE	78
5 VECNÉ PRÁVA – VŠEOBECNE; DRŽBA VECI	86
5.1 PRÁVNE VYMEDZENIE POJMU VEC	88
5.2 DRŽBA A VYDRŽANIE	91
5.2.1 Držba v rakúskom a uhorskom práve	94
5.2.2 Držba a vydržanie v socialistickej právnom poriadku	96

6	VLASTNÍCTVO A VLASTNÍCKE PRÁVO	101
6.1	STREDOVEKÉ PONÍMANIE VLASTNÍCKEHO PRÁVA V UHORSKU	103
6.2	PRÁVNA ÚPRAVA VLASTNÍCTVA V ABGB	105
6.3	VLASTNÍCKE PRÁVO V OBDOBÍ SOCIALIZMU ..	109
6.3.1	Zmeny v oblasti vlastníctva v roku 1950	111
6.3.2	Vlastníctvo v Občianskom zákonníku z roku 1964	116
6.3.3	Inštitút osobného užívania v socialistickom právnom poriadku ...	121
6.4	VLASTNÍCTVO A VLASTNÍCKE PRÁVO PO ROKU 1989	125
7	VYVLASTNENIE A NÚTENÉ OBMEDZENIE VLASTNÍCKEHO PRÁVA	128
7.1	PRÁVNA ÚPRAVA INŠTITÚTU VYVLASTNENIA DO VZNIKU ČESKOSLOVENSKA	129
7.2	VYVLASTNENIE V MEDZIVOJNOVOM OBDOBÍ ...	130
7.3	ZÁSAHY DO VLASTNÍCKYCH PRÁV V OBDOBÍ NESLOBODY 1939 – 1945	132
7.4	POVOJNOVÉ OBDOBIE A DRUHÁ POZEMKOVÁ REFORMA	133
7.4.1	Vyvlastnenie v československom socialistickom práve	134
8	EVIDENCIA VLASTNÍCKEHO PRÁVA K NEHNUTEĽNOSTIAM	137
8.1	VEREJNÉ KNIHY	137
8.1.1	Mestské knihy	137
8.1.2	Urbár	138
8.1.3	Pozemkové knihy	139
8.1.4	Železničné knihy	140
8.2	POZEMKOVÉ KATASTRE	141
8.2.1	Tereziánsko – jozefínsky kataster	141
8.2.2	Stabilný kataster	143
8.2.3	Evidenčný zákon v Uhorsku	144
8.2.4	Československý kataster po vzniku republiky	145
8.3	JEDNOTNÁ EVIDENCIA NEHNUTEĽNOSTÍ	146

8.4	KATASTER NEHNUTEĽNOSTÍ V SLOVENSKOM PRÁVNOM PORIADKU	150
9	VECNÉ PRÁVA K CUDZÍM VECIAM	153
9.1	INŠTITÚT VECNÝCH BREMIEN	155
9.2	ZÁLOŽNÉ A ZÁDRŽNÉ PRÁVO	159
9.2.1	Záložné právo na Slovensku do roku 1950	159
9.2.2	Záložné a zádržné právo v rokoch 1950 – 1989	161
9.2.3	Záložné a zádržné právo po roku 1989	164
9.3	PRÁVO STAVBY	166
9.3.1	Zákon o práve stavby z roku 1912	166
9.3.2	Právo stavby po roku 1945	168
9.3.3	Zánik práva stavby	171
10	ZÁVÄZKOVÉ PRÁVO	174
10.1	UHORSKÉ ZÁVÄZKOVÉ PRÁVO	174
10.2	ZÁVÄZKOVÉ PRÁVO V MEDZIVOJNOVOM ČESKOSLOVENSKU	178
10.3	ZÁVÄZKOVÉ PRÁVO V OBČIANSKYCH ZÁKONNÍKOCH Z ROKOV 1950 A 1964	179
10.4	ZÁVÄZKOVÉ PRÁVO PO ROKU 1989	181
10.5	VÝVOJ JEDNOTLIVÝCH ZMLUVNÝCH TYPOV ..	182
10.5.1	Kúpna zmluva	183
10.5.2	Darovacia zmluva	186
10.5.3	Pôžička a výpožička	187
10.5.4	Nájomná zmluva	188
10.5.5	Pracovná zmluva a zmluva o dielo	190
10.6	ZMLUVNÁ POKUTA	193
11	DEDIČSKÉ PRÁVO	197
11.1	FEUDÁLNE DEDIČSKÉ PRÁVO V UHORSKU	197
11.1.1	Šľachtické dedičské právo	198
11.1.2	Mestské dedičské právo	200
11.1.3	Poddanské dedičské právo	200
11.2	UHORSKÉ DEDIČSKÉ PRÁVO V ROKOCH 1848 – 1918	201

11.3 DEDIČSKÉ PRÁVO V MEDZIVOJNOVOM ČESKOSLOVENSKU	203
11.4 DEDIČSKÉ PRÁVO V OBČIANSKOM ZÁKONNÍKU Z ROKU 1950	206
11.5 DEDIČSKÉ PRÁVO V OBČIANSKOM ZÁKONNÍKU Z ROKU 1964	208
11.6 NOVELY OBČIANSKEHO ZÁKONNÍKA Z ROKU 1964	209
BIBLIOGRAFIA	211

PREDHOVOR

Súkromné právo je pojem veľmi starý. Za jeho vznik môžeme byť vďační rímskym právnikom a ich predstavám. Rozhodujúci význam tomuto pojmu však nedali rímski právnici, ale obdobie vytvárania sa novodobej občianskej spoločnosti a legislatívne základy novodobých právnych poriadkov. To bol značný a zásadný rozdiel oproti predchádzajúcej epoche, lebo stredovek a európsky feudalizmus v zásade nepoznali odlišnosť medzi verejným a súkromným právom. Pojem súkromného práva sa rozvinul v 19. storočí, naopak totalitné režimy 20. storočia ho odmietali.

Súkromné právo predstavuje základ každého právneho poriadku, pričom upravuje základné osobné a majetkové vzťahy medzi občanmi, a to v kontexte existencie pojmu fyzických a právnických osôb, ich právnej spôsobilosti, rodinných vzťahov, dedičských vzťahov, vecných práv (najmä vlastníckeho práva) a záväzkových vzťahov (rôzne typy zmlúv uzatvárané medzi občanmi).

Predkladaná vysokoškolská učebnica „*Vývoj inštitútov súkromného práva (vybrané problémy)*“ mapuje vývoj jednotlivých autormi vybraných inštitútov súkromného práva, pričom dôraz je kladený na právo platné v historickom kontexte na území dnešného Slovenska. Učebnica je koncipovaná primárne s ohľadom na študentov Právnickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici. Svojim názvom je v podstate identická s povinne voliteľným predmetom, zabezpečovaným v magisterskom štúdiu na tunajšej právnickej fakulte. Vychádza z osnovy predmetu, ktorý obaja autori spoločne vedú a zabezpečujú pre študentov práva na svojej materskej fakulte. Obsahom učebnice je teda podrobne a prehľadne spracované penzum daného povinne voliteľného predmetu „*Vývoj inštitútov súkromného práva*,“ s ohľadom na najnovšie poznatky právno-historického výskumu.

Učebnica má ambíciu podať základný vývojový rámec vybraných právnych inštitútov súkromného práva, ktoré autori považujú za nosné v rámci uznávanej štruktúry všeobecného súkromného práva. Učebnica reflektuje formovanie a vývojové špecifiká jednotlivých inštitútov osobného a rodinného práva, vecného, záväzkového i dedičského práva, a to predovšetkým z dôrazom na vystihnutie ich podstaty, premien

a *de facto* ustálenie v práve platnom historicky na našom území, s praktickým dosahom až do súčasnosti. Cieľom učebnice je podať stručný prehľad vývoja súkromného práva na Slovensku a poukázať na súkromnoprávnu úpravu jednotlivých inštitútov s pozastavením sa pri jednotlivých špecifikách, ktorými sa ten-ktorý inštitút v historickom a aktuálnom kontexte vyznačuje, resp. vyznačoval. Autori sa snažili o stručný a vecný výklad najpodstatnejších aspektov právnej úpravy jednotlivých inštitútov, o jasné a zrozumiteľné podanie matérie, s využitím zvýrazňovacích prostriedkov pri konečnej formálnej úprave, aby učebnica bola príťažlivá a predovšetkým prehľadná. Učebnica sa snaží prepájať teóriu a prax, a v neposlednom rade byť tiež určitým „vodítkom“ pre záujemcov o hlbšie štúdium problematiky.

Selekciou tém je dôraz kladený práve na prednášanú látku s tým zámerom, aby učebnica slúžila v prvom rade študentom k získaniu právno-historického vývojového prehľadu o inštitútoch, s ktorými sa stretávajú pri pozitívno-právnych predmetoch v rámci svojho vysokoškolského právnického štúdia. Učebnica vychádza z klasickej štruktúry všeobecného súkromného práva. V rámci svojich 11 kapitol sa v logickom slede venuje úvodnému objasneniu pojmu a prameňov súkromného práva, následne potom predstavuje jednotlivé súkromnoprávne inštitúty práva osobného, rodinného, vecného, záväzkového a dedičského, v ich historickom vývoji.

Želaním autorov je, aby študenti práva pochopili minulosť, dôvody premien právnych inštitútov, otázky ich zakotvovania či potláčania, resp. istej účelovosti v rôznych érach vývoja spoločnosti, no a v nadväznosti na to, aby im bol potom zrejmý zmysel aktuálne platnej právnej úpravy, ktorá tvorí gro ich právnického vzdelávania pre prax. Zároveň pochopenie vývojovej línie práva a jednotlivých inštitútov môže byť cennou inšpiráciou pre očakávanú právnu úpravu súkromnoprávnych inštitútov v rámci rekodifikačného úsilia *de lege ferenda*. Autori učebnice v naznačenom kontexte vyznávajú presvedčenie, že právna história má zásadný inšpiratívny potenciál a pre vzdelávanie budúcich právnikov je určitou *conditio sine qua non*.

Banská Bystrica, október 2023

Autori

1 POJEM A PRAMENE SÚKROMNÉHO PRÁVA

Ubi societas, ibi ius, hovorili, vďaka Cicerovi, starovekí Rimania. Existencia práva sa spája s existenciou spoločnosti a štátu nielen v myslení staroveku. Znaký práva možno nájsť už v primitívnych spoločnostiach. Pravda, primitívne právo je veľmi vzdialené od moderného práva.

1.1 VEREJNÉ A SÚKROMNÉ PRÁVO

V dejinách štátu a práva sa po prvýkrát s **delením práva na verejné a súkromné** možno stretnúť až v **rímskom právnom poriadku**. Toto delenie, charakteristické pre rímsky právny poriadok sa v rámci kontinentálneho systému práva zachovalo dodnes, aj keď nie celkom v rímskom zmysle. Výnimkou bola iba **socialistická koncepcia práva, ktorá tento rozdiel neuznávala**.

Protiklad verejného a súkromného práva sa objavuje už v poslednom storočí pred n. l. Už Cicero **verejným právom** rozumel predovšetkým „*právo, ktoré vychádzalo od štátu alebo ním bolo uznané a malo zaväzovať všetkých príslušníkov spoločnosti.*“ Teda išlo o právo bezvýhradne záväzné pre všetkých, s donucovacím charakterom - tzv. ***ius cogens***.

Ako protiklad verejného práva sa spočiatku za **súkromné právo** považovali úpravy vyplývajúce z právnych úkonov (najmä zo zmlúv), ktorými si **jednotliví občania usporadúvali vzájomné vzťahy v rámci priznanej voľnosti, súkromnej autonómie**. Keďže občania neboli nútení do úpravy vzájomných vzťahov, nepriznával sa tejto úprave donucovací charakter. Hovorí sa tu o dispozitívnom práve - tzv. ***ius dispositivum***.¹

Neskôr prvok záväznosti ustúpil do pozadia, lebo sa o záväznosti štátom daného práva nepochybovalo, preto sa dôraz položil na právom

¹ Normy verejného práva sú normami kategorickými (kogentnými). Naproti tomu normy súkromného práva majú charakter dispozitívny.